

**JAMBOR, Ján – SOUČEK, Jakub
– ZÁZRIVCOVÁ, Monika, ed.: AKTUELLE
GESELLSCHAFTLICHE PROBLEME IM
KRIMINALROMAN DER GEGENWART AM
BEISPIEL VON DEUTSCH-, FRANZÖSISCH-
UND SLOWAKISCHSPRACHIGEN TEXTEN
[...]. Prešov: Filozofická fakulta, 2021. 336 s.
Stefan Segi – Václav Smyčka**

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2023.70.2.10>

ORCID ID Stefan Segi: <https://orcid.org/0000-0002-6562-4346>

ORCID ID Václav Smyčka: <https://orcid.org/0000-0002-5013-7465>

Jak vymanit literární vědu z mechanicky tradovaných národně filologických hranic? Tuto otázku si kladou zřejmě mnozí badatelé, kteří si uvědomují, že nedílnou součástí zkušenosti čtenářů je jinojazyčná literatura. Vždyť překlady tvoří více než třetinu knižních novinek na českém trhu, k čemuž je třeba přičíst i stále rozšířenější četbu beletrie přímo v angličtině. Již proto lze jen stěží sledovat vývoj literárních forem a románových vyprávěcích postupů bez zájmu o vývoj v okolních malých a velkých literaturách. Problém je, že jednotlivé filologie uzavřené ve svých institucionálních hranicích u nás i jinde ve světě spolupracují stále jen sporadicky.

Možný přístup k překonání této umělé izolace nabízejí publikace spojující odborníky z vícerá filologií, jako je tomu v případě sborníku *Aktuelle gesellschaftliche Probleme im Kriminalroman der Gegenwart am Beispiel von deutsch-, französisch- und slowakischsprachigen Texten. Les problèmes de société actuels dans le roman policier contemporain de langues allemande,*

française et slovaque. Aktuálne spoločenské problémy v súčasnom kriminálnom románe na príklade textov z nemeckej, francúzskej a slovenskej jazykovej oblasti. Podíleli se na něm slovenští, polští, španělští a čeští germanisté, romanisté a slovákisté. Většina z nich se přitom zaměřila na jednu kriminální prózu, kterou z vybrané perspektivy a v rámci žánrového a sociálního kontextu analyzují. Pestré příspěvky těchto odborníků spojuje zejména důraz na tematizaci silícího důrazu na společensko-politické aspekty v soudobé kriminální literatuře a přesvědčivě tím dokládají, že tento trend žánru představuje globální fenomén jak v literatuře, tak v literární vědě.

O jaké společenské aspekty se přesněji jedná? Jde především o zapojení krimi do aktuálních politických diskurzů, do revize kolektivní paměti a o úspěch subžánru regionální krimi. Prvním aspektem se na příkladu románu *Die Hauptstadt* rakouského autora Roberta Menasseho zabývají příspěvky Andrey Mikulášové a Romana Mikuláše. A. Mikulá-

šová představuje obecné kontexty Menasseho kritiky institucí Evropské unie a současně jeho plaidoyer za postnacionální uspořádání Evropy. Vylíčená krize evropské integrace je podle A. Mikulášové analogií k neochotě postav románu vyřešit kriminální případ, kolem něhož se vyprávění koncentruje (strana 40). Zde si však klade recenzent otázku, zda je vztah obou linií románu skutečně analogický, vždyť vinu na krizi evropské integrace přikládá R. Menasse sobeckým a krátkodechým zájmům jednotlivých států (arogance britských úředníků, maďarský ekonomický nacionalismus, kariérismus úředníků), zatímco vyšetřování kriminálního případu končí ve slepé uličce naopak kvůli zásahu nadnárodních struktur (NATO), jež halí konspirační tajemství. Tuto otázku neřeší ani R. Mikuláš, který se soustřeďuje na Menasseho práci s metaforami zapojenými do politického diskurzu. Konstatuje přitom, že ani R. Menasse se nevyhnul tradičním národním stereotypům a metaforám.

Jiné společenské téma, emancipaci žen skrze silné postavy vyšetřovatelek, tematizuje příspěvek Paulíny Šedíkové Čuhové. Ta zde na základě sekundární literatury shrnuje vývoj feministického kriminálního románu, typologii vyšetřovatelek a dokládá jeho dnešní podobu na příkladu románu německé autorky Christine Lehmannové *Die zweite Welt*. Tento přístup je přehledný, avšak tam, kde by mohl na konkrétním příkladu přejít od referování k problematizaci a posunutí dosavadního vědění, tuto šanci nevyužívá. Nejsuverénněji tak působí z těchto příspěvků studie polského germanisty Wolfganga Brylly zaměřující se na tematiku neonacismu v současném německém kriminálním románu. W. Brylla se na rozdíl od svých kolegů neomezuje na komentované převyprávění jediného kriminálního románu, ale představuje celé panorama žánru vyrovnávajícího se s tímto politicko-společenským tématem. Na rozdíl od ostatních přispěvatelů se přitom nebojí zaujmout k jednotlivým vyprávěcím strategiím také kritické stanovisko, když upozorňuje na výchovnou plakativnost seriálů státních televizí či idylizující přístup k regionu Jacquese Berndorfa.

Vztahu kriminálního románu ke vzpomínkovým diskurzům a minulosti se následně věnují příspěvky Leopolda Domíngueze a Jana Jambora. Domínguezův příspěvek podobně jako Bryllův představuje čtenáři hned několik kriminálních románů španělskojazyčných literatur, které odrážejí traumatické historické události. Podobně jako v českém kriminálním románu posledních let také zde stojí v centru otázka legitimacy odplaty a mezigeneračního předávání vzpomínek, čímž jeho studie výrazně přispívá i k bádání v domácím kontextu.

Také příspěvek slovenského germanisty J. Jambora se zabývá detektivním románem spojujícím vyšetřování přítomného zločinu s historickými zločiny spáchanými během druhé světové války ve Francii *Hunkeler und der Fall Livius*. Na rozdíl od suverénního a řadou děl argumentujícího Domíngueze se však J. Jambor omezuje pouze na tento jediný díl z desetidílné řady švýcarského autora Hansjörga Schneidera, v jejímž centru stojí postava vyšetřovatele Hunkelera. Protože se J. Jambor navíc toutéž detektivkou z této řady zabýval již v jiné starší studii (a další věnoval ještě dalšímu svazku z řady), omezuje se studie pro tento sborník pouze na některé aspekty textu (sémantika jmen postav, jejich regionální identity, otázka historické věrohodnosti několika faktů příběhu). Převyprávění děje románu na více než dvou stranách se doslovně opakuje se zmíněnou starší Jamborovou studií. Názor ať si zde učiní čtenář sám.

Tímto ovšem překvapivý zájem kolektivu autorů o šestý díl série detektivek s vyšetřovatelem Hunkelerem nekončí. Za předmět svého studia si jej zvolila také další autorka sborníku Júlia Paračková, která se zaměřila na stylistický rozbor textu, přičemž vyčetla stylistické prostředky textu, rozřadila užití dialektu a lokální identity, které se v nich artikulují a vzájemně vymezují. Došla tak k (poněkud předpokládatelnému) závěru, že také na jazykové úrovni textu se odráží „aktuální společenské problémy soudobé švýcarské společnosti“.

Studie *Čas rozežrává duši, anebo my sami?!* Evy Marie Hrdinové patří mezi studie, které

222 se nejvýrazněji odklání od proklamovaného cíle publikace zaměřit se na kontext aktuálních společenských problémů. I v českém prostředí populární román Jozefa Kariky *Trhlina* (2016) je zde rozebrán spíše z perspektivy hlubinné narativní struktury a z hlediska kontrastních pojetí časovosti *chronos* a *kaïros*. V průběhu studie se nicméně ukazuje, že zvolená metoda má své limity. Ačkoliv má totiž *Trhlina* jisté magicky realistické či s trochou nadsázky i pohádkové motivy, založit zkoumání na klasické Proppově *Morfologii pohádky* vede v zásadě ke konstatování, že román pohádkovému půdorysu někdy odpovídá a jindy pro změnu neodpovídá. Možná by bylo produktivnější vycházet z méně žánrově zatížené literární teorie, která by produktivněji odpovídala kompozici vybraného díla.

Spíše naratologicky je orientován text Zuzany Malinovské, která nahlíží romány Marca Voltenuera, zejména *Qui a tué Heidi?* (2017) z hlediska funkce ústřední postavy vyšetřovatele Andrease Auera. Z. Malinovská vychází především z aktančního modelu Algirdase Julienu Greimase, což jí umožňuje názorně poukázat na některá specifika funkce vyšetřovatele v detektivním románu. Ani tato studie, vedená z teoretických pozic, se však místy nevyhne přílišné popisnosti, která poněkud podřívá ambiciózní rozvržení studie.

Podobně spíše formální stránce se věnuje studie Moniky Zázrivcové věnovaná úspěšnému románu Josepha Incardony *Derrière les panneaux, il y a des hommes* (2015) (do češtiny byl zatím přeložen pouze autorův spíše oddechovější román *Žár* z roku 2017), která se koncentruje na jazyk a styl. Tam, kde E. M. Hrdinová spíše selhává – tedy v poněkud krkolomné kombinaci moderního mystického thrilleru a formalistické metodologie – M. Zázrivcová vcelku suverénně čerpá z velkého množství textů věnovaných právě noirové detektivce. Zároveň však v pasážích zabývajících se vypravěčem a různými způsoby jeho projevu v textu zcela vynechává naratologickou terminologii, která by výrazně pomohla zasadit její čtení románu do kontextu analýzy moderní prózy.

Oproti třem výše zmíněným textům studie Daniely Slančové s názvem *Společenské problémy v románe Dominika Dána Hriech náš každodenný* zcela odpovídá zaměření sborníku. Autorka se při analýze díla populárního a produktivního spisovatele zaměřila na tři ústřední témata (sexuální zneužívání klérem, sociální nerovnost, masová média) a základní stylistické postupy, kterými jsou tyto motivy zprostředkovány a diferencovány. Jistě by i této kratší případové studii prospěl širší žánrový kontext či komparativní perspektiva, nicméně jde o text s jasnou premisou a přehlednou argumentací.

Románem *Bezprsté město* (2012) Ondreje Štefánika se zabývá Jakub Souček a úspěšně se mu daří interpretovat napohled asociální či přímo apaticky působící prózu jako společenskou diagnózu. Větší promyšlenost či rozhodnost by si nicméně zasloužila terminologie a historický kontext. J. Souček totiž uvažuje o možnostech metafyzické, postmoderní či anti-detektivky, aniž by byly zcela jasné distinkce. Zejména adjektivum „postmoderní“ je užívané poměrně vágně a spíše než postmoderním literárním postupům (inspirovaným například *Jménem růže* Umberta Eca) odkazuje k obecněji chápané postmoderní životní situaci. Také budování kontrastu mezi klasickou detektivkou (charakterizovanou snahou o vítězství dobra a racionality) a moderní variantou je problematické. Už proto, že Sherlock Holmes či Hercule Poirot sami představují krajně ambivalentní postavy, jejichž excentrizmus či dandyzmus má v mnohém blízko k Edovi, ústřední postavě *Bezprstého města*. Také koncept metafyzické detektivky spojovaný v domácím prostředí nejčastěji s povídkami Karla Čapka by si zasloužil rozvedení a upřesnění.

Marcela Poučová se podobně jako M. Zázrivcová zabývá noirovými odstíny žánru. Její komparace *Pět mrtvých psů* Michala Sýkory a *Entre fauves* (2020) Colina Niela produktivně ústí do úvahy o generační spřízněnosti a zároveň o výrazně odlišném historicky determinovaném postoji k otázce globální odpovědnosti. Tam, kde C. Niel tematizuje naléhavé

otázky ekologické kritiky, M. Sýkora pracuje se stále vděčným tématem vyrovnání se s odkazem komunistické minulosti a neprůhledné transformace. Jedná se o produktivní přístup, který umožňuje přesněji najít místo české detektivky ve světovém kontextu, samozřejmě s vědomím, že jde o pars pro toto. Někdy je však i zobecňování příliš a dostává se na rovinu mytologie, například když autorka odkazuje k signifikantnímu rovnostářství a kontinuální krizi českých elit, které mají mít své přímé kořeny v pobělohorské rekatolizaci.

Závěrem se vraťme k úvodní otázce, do jaké míry je tato koncepce sborníku řešením pro spolupráci izolovaných malých filologií. Jakkoli sympatická je snaha vytvořit z dílčích pozorování panoramatický obraz jednoho aspektu soudobé populární literatury, naráží na zásadní problémy. V první řadě většina autorů

studií není ochotna pokročit od pozorování dílčích a velmi různorodých aspektů jednotlivých textů k jejich srovnání. Studie na sebe navíc neodkazují a opakují někdy i shrnutí obsahů stejných románů a nijak nezduvodňují volbu právě těchto, a ne jiných textů analýzy. Fragmentární nakonec u tohoto sborníku zůstane zřejmě i jeho publikum, protože prakticky neexistuje širší čtenářstvo, které by bylo schopné a ochotné číst ve čtyřech jazycích. Možným východiskem či neutrální půdou by pro příště mohla být angličtina, která sice na symbolické rovině neevokuje spojení několika národních filologií, jako je tomu v případě aktuálního sborníku, ale bezpochyby by výrazně rozšířila okruh jeho potenciálních čtenářů. To, co by tak mohlo působit jako velkolepá mozaika, jeví se prozatím spíše jen jako rozházená sklíčka.

Mgr. Stefan Segi, Ph.D.

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.

Na Florenci 1420/3

110 00 Praha 1

Česká republika

E-mail: segi@ucl.cas.cz

Mgr. Václav Smyčka, Ph.D. et Ph.D.

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.

Na Florenci 1420/3

110 00 Praha 1

Česká republika

E-mail: smycka@ucl.cas.cz